

21. 3. 2023

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Dlužník, oddlužení, IČO a datová schránka?

S účinností od 1. 1. 2023 stát všem podnikajícím fyzickým osobám (tj. fyzickým osobám, které mají aktivní či přerušené /nejen/ živnostenské oprávnění a mají přidělené identifikační číslo osoby, tedy IČO) a nepodnikajícím právnickým osobám zřídil bez žádosti datovou schránku. Podnikající fyzické osoby tak mají nyní povinně datovou schránku typu PFO, nepodnikající právnické osoby datovou schránku typu PO.

Problém může nastat u fyzických osob. Fyzická osoba může mít zřízenou „osobní“ datovou schránku typu FO, nyní má k tomu tedy ještě zřízenou „na IČO“ datovou schránku typu PFO. Obojí je na stejné jméno a příjmení osoby, rozdíl pouze v tom, je-li tam IČO či nikoliv. Mnozí již před koncem roku 2022 dehonestovali tento přístup, lamentovali na stát apod. Nicméně na rozdíl od povinného zřizování datových schránek fyzickým osobám (poté, co se měli kvalifikovaným způsobem přihlásit k některému z veřejných portálů prostřednictvím portálu občana), od něhož stát nakonec na nátlak veřejnosti a médií v rychlosti ustoupil, tak povinné zřízení datových schránek PFO se stalo skutečností.

V tomto článku se budu zamýšlet nad postavením dlužníka v insolvenčním řízení, zejména je-li jeho úpadek řešen oddlužením.

Již dávno neplatí, že by dluhy z podnikání byly překážkou vstupu do oddlužení, ani již neplatí, že by s tím museli vyslovit nesouhlas věřitelé. V současné době jsou podmínky pro oddlužení nastaveny pro všechny fyzické osoby bez toho, aniž by bylo nutné rozlišovat, zda její dluhy pocházejí z podnikatelské činnosti či „osobního“ života.

A zde nastává první zádrhel. Přejde-li totiž jakýkoli insolvenční návrh na insolvenční soud, tak soud má za povinnost lustraci dlužníka nejen v centrální evidenci obyvatel, ale i živnostenském rejstříku, a to i co do minulosti. Zjistí-li tedy insolvenční soud, že dlužník má nebo měl (ač už má živnostenské oprávnění zrušené, tedy IČO není aktivní, jak se hezky česky říká), tak dlužníka do seznamu jmen zapíše vždy jako podnikající fyzickou osobu včetně IČO. Dává to svou logiku. Dlužník je zapsán s IČO, a tedy i s tímto údajem se poté jeho identifikační údaje promítnou do veřejného insolvenčního rejstříku z toho důvodu, že není vyloučeno, že některý z jeho dluhů mohl vzniknout v souvislosti s jeho podnikatelskou činností, a smluvní vztah mohl být založen, resp. identifikace dlužníka ve smluvním vztahu s věřitelem mohla být omezena např. pouze na jméno, příjmení a IČO. I jen tyto údaje ve smlouvě jsou dostatečné pro to, aby věřitel mohl prokázat, kdo je druhou smluvní stranou, a to právě v návaznosti na veřejný živnostenský rejstřík. Věřitel tak vůbec nemusí disponovat trvalou adresou dlužníka, ani jeho datem narození či rodným číslem. Proto tento věřitel bude schopen lustrvat veřejný insolvenční rejstřík pouze podle jména, příjmení a IČO. Nebyl-li by údaje IČO u dlužníka zapsán a nemohl-li by tedy věřitel řádně zjistit, že je proti dlužníku vedeno insolvenční řízení, vůči takovému věřiteli by nemohla uplynout lhůta pro přihlašování pohledávek, jak již bylo mnohokrát judikováno nejvyššími soudními instancemi.

Ve svém okolí se od počátku roku 2023 setkávám s mnohými dotazy, proč byly lidem doručeny přístupové údaje do datové schránky, když dotyčná osob už dlouhá léta nepodniká, je pouhým zaměstnancem či důchodcem, živnostenskou činnost ukončila již třeba na přelomu tisíciletí poté, co se jí v podnikání v „devadesátkách“ nedařilo. Taková osoba celou dobu nerozlišovala, zda živnost je

ukončena či jen přerušena, prostě se o to tito lidé nezajímali. A teď s hrůzou chodí na poštu pro obálku s přístupovými údaji k datové schránce typu podnikající fyzická osoba. Masivně pak chodí na živnostenský úřad sladit skutečný a zapsaný stav věci. Z tohoto pohledu zřízení povinných datových schránek podnikajících fyzických osob alespoň „pročistí“ živnostenský rejstřík, ve finále se jako společnost budeme divit, kolik zde bylo zapsáno „nepodnikajících“ podnikatelů.

A teď se dostávám konečně k jádru tohoto článku. Je-li jednou dlužník v insolvenčním rejstříku zapsán s IČO, zůstává tento údaj tam zapsaný již na pořád. Nedojde-li ze strany dlužníka ke zrušení živnosti, tak IČO zůstává aktivní a tím zůstává i aktivní jeho DS PFO.

Do konce loňského roku ze strany insolvenčních soudů nikoho nenapadlo, aby (zejména) v oddlužení dlužníku posílal obálku s písemností na adresu sídla na místo adresy pro doručování či adresy trvalé. Jinými slovy dlužník v oddlužení nebyl vnímán jako podnikatel, zapsaná adresa sídla byla vnímána ze strany soudu i veřejnosti jako jen pouhý další identifikační či obdobní údaj.

Vztah IČO a dlužníka v insolvenční věci může být založen na několika skutečnostech:

1. Dlužník má příjmy z podnikání, je tedy osobou samostatně výdělečně činnou a jeho příjmy jsou získávány v souvislosti s IČO. Pro potřeby oddlužení se však jedná jen o jinou formu získávání příjmu, než je pracovněprávní vztah či obdobné vztahy. Krásně to ilustruje fakt, že až od 1.6.2019 insolvenční zákon v ustanovení § 398a upravil způsob provádění srážek z příjmu z podnikání. Do této doby insolvenční zákon ani občanský soudní řád vztah srážek a příjmů z podnikání neřešil. Postupně tuto problematiku řešily insolvenční soudy, v mnohém rozdílně jak co do otázky časového vývoje tak i v rámci celé ČR. Až když už byla odstraněna (asi) poslední překážka pro oddlužení všech fyzických osob, tak zákonodárce na toto reagoval a vtělil toto nové ustanovení v návaznosti na judikaturní závěry.
2. Dlužník nemá žádné příjmy z podnikání, svou podnikatelskou činnost nijak nevyvíjí. Svě živnostenské oprávnění však nechce formálně ukončit, v minulosti mohl podnikat. Některé z jeho přihlášených dluhů mohou pocházet z podnikatelské činnosti. Řeší to však někdo? Insolvenční soud? Insolvenční správce? V minulosti byly mnohé názory, že by takové pohledávky měly být zařazeny do samostatného splátkového kalendáře apod. Tyto názory se však neuchytily ani v době, kdy ještě jednou z podmínek pro vstup do oddlužení bylo, že žádný z věřitelů, jež měl nebo mohl za dlužníkem pohledávku z podnikání, nesměl vyslovit tzv. nesouhlas s oddlužením. Ještě před tím (tj. do roku 2017) však platilo opačně, že věřitelé museli vyslovit souhlas s oddlužením dlužníka, jenž měl nebo mohl mít dluhy z podnikání. V mezidobí se poté tento souhlas presumoval. Ani v těchto dobách se však výše uvedené názory moc neuchytily a insolvenční soudy zpravidla „podnikatelské“ i „nepodnikatelské“ dluhy dlužníka zařadili do jednoho splátkového kalendáře bez jejich rozlišování. I těmto dlužníkům však insolvenční soudy doručovali na adresu bydliště, nikoli na adresu sídla. Jinými slovy, za „pravé“ podnikatele je nikdo nepovažoval.
3. Dlužník nemá žádné příjmy z podnikání, svou podnikatelskou činnost nijak nevyvíjí. Svě živnostenské oprávnění však nechce formálně ukončit, ačkoli nikdy ani v minulosti podnikatelskou činnost nevyvíjel. V tomto případě už by byl zcela absurdní závěr považovat dlužníka pro potřeby insolvenčního řízení ve vztahu k doručování za podnikatele jenom pro existenci IČO, když žádný z jeho dluhů z podnikání nepocházel a pocházet nemohl.

Ad 1) a 2) je třeba zmínit i historický fakt, že pokud fyzická osoba podnikala, často ani věřitelé (ať už bankovní nebo nebankovní společnosti) při poskytování úvěrů a půjček toto moc nerozlišovali. Často jsem ve své praxi viděl, že podnikající fyzická osoba neměla své dluhy tzv. na IČO, ačkoli i sám tvrdil, že je použil pro potřeby podnikání. Nebo naopak, jen pro existenci IČO věřitel tento identifikační údaj vepsal do úvěrové smlouvy, ačkoli se de facto jednalo o pouhý „spotřebitelský“ úvěr pro osobní potřebu dlužníka.

Jak tedy hodnotit, které dluhy dlužníka pocházejí nebo jsou v souvislosti s podnikatelskou činností? Jak hodnotit skutečnost, že dlužník tvrdí, že úvěr byl poskytnut pro potřeby podnikání, ačkoli ve smlouvě žádné IČO není? Jak hodnotit skutečnost, že ve smlouvě o úvěru je na straně dlužníka uvedeno IČO, i když dlužník úvěr použil pro soukromé účely? A co skutečnost, že úvěr s IČO byl poskytnut v době, kdy dlužník měl přerušenu živnost? Budeme z toho vyvozovat snad závěry, že jen pro to, že je ve smlouvě IČO uvedeno, budeme snad na dlužníka dávat oznámení pro podezření z nezákonného podnikání? Z nesprávného odvádění daňových povinností? Má se insolvenční soud kvůli tomu stát vyšetřovacím orgánem sui generis? Je a bylo toto (původním) smyslem oddlužení? Je toto smyslem postupného změkčování podmínek pro vstup do oddlužení? Ze své dlouholeté zkušenosti si dovoluji tvrdit, že nikoliv.

Jak jsem uvedl již mnoho příkladů shora, dlužníku (zejména) v oddlužení insolvenční soud nedoručoval na sídlo, ale na adresu bydliště.

A zde se konečně dostávám k jádru svého článku.

Doručování do datových schránek je pouze jednou z forem doručení. Není žádného rozdílu (pokud pomineme, že datová schránka má přednost) u doručování prostřednictvím systému datových schránek a poštou. U obojího způsobu platí, že je třeba rozlišit, jaký druh písemnosti soud doručuje, jestli tedy doručuje ve smyslu ust. § 49 nebo § 50 občanského soudního řádu, jestli doručuje s možností či vyloučením náhradního doručení, do vlastních rukou adresáta apod. K těmto závěrům došla i již mnohá judikatura nejvyšších soudů.

Obecně platí, že účastníku doručujeme podle jeho procesního postavení. Není snad dnes již pochyb o tom, že je účastník zastoupen advokátem, písemnost soud doručuje tomuto advokátu do jemu zřízené datové schránky PFO_ADV, tedy datové schránky speciálně určené (a zřízené) pro výkon advokacie. Obdobně soud doručuje i insolvenčnímu správci, je-li fyzickou osobou, do datové schránky speciálně určené (a zřízené) pro výkon činnosti insolvenčního správce (DS_INS.SPR., v podobě do 31. 12. 2022, podobu od 1. 1. 2023 ponechám stranou, kritický pohled na tuto změnu není předmětem tohoto článku). Fyzické osobě (i historicky) byly písemnosti ze strany soudu zasílány na adresu sídla pouze v případě, že předmět řízení vycházel z jeho podnikatelské činnosti, neboli nejčastěji spor v něm řešený měl původ v podnikání. I zde však bylo nutné vždy prozkoumat a prokázat, že se opravdu jednalo o podnikatelský závazek. V ostatních případech sporů, které neměly původ v podnikatelské činnosti fyzické osoby, soud doručuje vždy na adresu bydliště. Skutečnost, že fyzická osoba disponuje IČO, je pro tyto potřeby irelevantní. V obecném civilním řízení tak v těchto případech ani IČO u osoby uváděno nebude, ačkoli v seznamu jmen vedeném soudem může být uvedeno. Vždy je třeba posuzovat procesní postavení podle charakteru závazku, sporu, řízení, ne podle toho, jak to kdo u soudu zapíše...

Na otázku rozlišování osob podle procesního postavení reagovala a potvrdila již mnohá judikatura nejvyšších soudních instancí (např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 4. 2018, sp.zn. 20 Cdo 3887/2017, nebo usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 31. 8. 2018, sp.zn. II. ÚS 2385/18 nebo usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 26. 2. 2019, sp.zn. IV. ÚS 3891/18).

Pokud před 1. 1. 2023 nikoho na insolvenčních soudech nenapadlo, aby dlužníku v oddlužení zasílal písemnosti na adresu sídla, proč najednou budeme brát v potaz, že takový dlužník má IČO typu PFO? Vždyť skutečnost, jestli dlužník má datovou schránku jako fyzická osoba nebo podnikající fyzická osoba, je stejná, jako skutečnost, jestli dlužník má adresu bydliště nebo adresu sídla. Vždyť skutečnost, že dlužník má svou (takovou či takovou) datovou schránku, na tomto pohledu přece nic nemění. Proč by najednou jsme měli dlužníku doručovat do jeho datové schránky podnikající fyzické osoby, když ještě loni bylo nemyslitelné, abychom mu doručovali poštou na adresu sídla? Proč najednou bychom měli toto oddělovat? To je přece nemyslitelné a nesmyslné.

Judikatura a stanovisko Pléna Nejvyššího soudu Plsn 1/2015 ze dne 5. 1. 2017 dovedla, že pokud už soud doručil chybně do jiného typu datové schránky, než odpovídá procesnímu postavení účastníka a tento účastník se do datové schránky před uplynutím „úložní“ lhůty přihlásit, tento nedostatek je zhojen, neboť účastník se s písemností mohl včas seznámit. Nepřihlásí-li se však účastník do takové datové schránky před uplynutím „úložní“ lhůty a písemnost by tak měla být doručena tzv. fikcí doručení, tak tento nedostatek, toto pochybení ze strany soudu přetrvává a z takového doručení do nepříslušné datové schránky nelze vyvozovat žádné procesní závěry, natož následky pro účastníka. Ve vztahu k účastníku tak není nijak doručeno, nemůže být doručeno ani fikcí doručení a soud musí své pochybení napravit tak, že znovu účastníka obešle již do správného typu, tedy příslušné datové schránky.

Ne jinak by toto mělo platit v oddlužení. Pokud by dlužníku insolvenční soud (podle mého názoru) chybně písemnost odeslal do datové schránky typu PFO a dlužník by tuto chybu soudu nezhojil svým aktivním přispěním, tedy svým aktivním přihlášením do datové schránky PFO, insolvenční soud nemůže považovat písemnost za doručenu a měl a musí svou chybu napravit novým, již správným obesláním dlužníka. Proto názory, že u každého dlužníka insolvenční soud bude lustrovat, zda je držitelem datové schránky nejen FO, ale i PFO) a pro případ, že by mělo dojít k doručení fikcí do datové schránky PFO, tak poté dlužníka obešle obálkou na adresy bydliště, je třeba radikálně odmítnout.

Není možné, aby insolvenční soud zcela záměrně a vědomě zasílal dlužníku písemnost do nepříslušné datové schránky a doufal, že dlužník projeví svou aktivitu a do této nepříslušné datové schránky se včas přihlásí a písemnost tedy „vyzvedne“. Pro případ, že by dlužník zůstal nečinný, tak po uplynutí „úložní“ lhůty soud obešle dlužníka znovu a poštou? Jinými slovy, chybně soud způsobí to, že po odeslání písemnosti do nepříslušné datové schránky bude zcela vědomě čekat nějakých čtrnáct dní, zda se dlužník přihlásil a zhojil chybu soudu a pokud ne, odešle znovu obálkou a bude čekat dalších nejméně čtrnáct dní, než se obálka vrátí soudu zpět? A pak bude tedy procesně řešit náležitý postup ve smyslu § 49 a § 50 občanského soudního řádu? Pro ilustraci, většina písemnosti se ze strany insolvenčního soudu obesílá podle § 50 osř, tedy tzv. ostatní písemnosti. Insolvenční soud tak čtrnáct dní bude čekat, než bude moci provést kontrolu případného doručení datových schránek, poté zašle obálkou typ III. na adresu bydliště dlužníka. Pokud však nebude možné obálku vhodit do domovní či jiné adresátem užívané schránky nebo předat oprávněné osobě, obálka typ III se vrací soudu (bez ohledu na to, zda oznámení na adrese bydliště bylo zanecháno či nikoli). Obálka se tak soudu vrací jako nedoručená a v tomto případě zde neběží ani žádná „úložní“ lhůta jako v případě doručování podle § 49 osř. Teprve až insolvenční soud na úřední desce, elektronické úřední desce a v insolvenčním rejstříku zveřejní oznámení podle § 50 odst. 2 osř a teprve nyní začíná běžet „úložní“ lhůta. Teprve až jejím uplynutím je tedy možné hledět na písemnost řádně (ač fikcí) doručenu dlužníku. Také Vám takový postup přijde absurdní, zdlouhavý a nevhodný? Takový postup je nutné zcela odmítnout. Takový postup podle mého názoru postrádá jakékoli reálné zdůvodnění.

Proto doufám, že výše uvedený postup se na insolvenčních soudech neuchytí, a pokud by na některém insolvenčním soudu byl zaveden, bude brzy opuštěn.

Mgr. Bc. Milan Horák,

asistent soudce

Krajský soud v Ústí nad Labem

e-mail: MHorak@ksoud.unl.justice.cz

Další články:

- [Přičitatelnost jednání třetích osob dlužníkovi pro účely posouzení neúčinnosti: ano nebo ne?](#)
- [Srážka za prodej v insolvenční při ocenění majetkové podstaty](#)
- [Smlouvy o vzájemném plnění v insolvenční – judikaturní závěry](#)
- [Odpovědnost členů statutárního orgánu za nepodání insolvenčního návrhu včas](#)
- [Úmyslně zkracující právní jednání mezi dlužníkem a osobou blízkou](#)
- [Nejvyšší soud ČR: Úhrada úroků ze zápůjčky jako zvýhodňující jednání? Klíčový výklad k § 241 odst. 5 písm. b\) insolvenčního zákona](#)
- [K postavení zajištěného věřitele v insolvenčním řízení](#)
- [K \(ne\)způsobilosti notářského zápisu jako exekučního titulu pro nařízení exekuce prodejem zástavy](#)
- [Promlčení pracovněprávních pohledávek postavených na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou](#)
- [Preventivní restrukturalizace](#)
- [Odpovědnost státu za nesprávný úřední postup exekutora: Je stát skutečně „posledním dlužníkem“?](#)